

Piotr Jaworski

(Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski)

Obieg monetarny w bizantyńskiej i umajjadzkiej Marei/Północnej Hawwariji: badania nad gospodarką pieniężną regionu Mareotis na zapleczu Aleksandrii

Marea/Północnej Hawwarija to stanowisko archeologiczne położone ok. 40 km na zachód od Aleksandrii, na południowym brzegu jeziora Mareotis, w regionie noszącym tę samą nazwę. 'Złota era' Marei przypada na okres bizantyński, co związane jest z rozwojem znanego chrześcijańskiego centrum pielgrzymkowego w sąsiednim Abu Mena. Zapewne w VI w. powstało w Marei, będącej dogodnym punktem transferu strumienia podróżujących między Aleksandrią i Abu Mena, imponujące założenie urbanistyczne, z doskonale zaprojektowanym systemem kanalizacji i zaopatrzenia w wodę, a także infrastrukturą noclegowo-usługową dla pielgrzymów oraz kościołem. Ten ostatni przebudowany został z czasem w monumentalną bazylikę, będącą w swoim czasie drugą co do wielkości świątynią chrześcijańską w Egipcie. Do dziś zresztą, choć zrujnowana, stanowi ona dominantę krajobrazu kulturowego Marei. Po oddaniu Aleksandrii we władanie arabskie tuż przed połową VII w., przez kolejne sto lat miasto funkcjonowało pod panowaniem nowych władców Egiptu, dynastii Umajjadów, po czym w niejasnych okolicznościach zostało opuszczone.

Począwszy od 2000 r. kompleksowe badania archeologiczne w miejscach kluczowych dla zrozumienia dziejów Marei/Północnej Hawwariji, prowadzi nieprzerwanie Uniwersytet Warszawski, we współpracy z Muzeum Archeologicznym w Krakowie. Badaniami objęto, między innymi, wspomnianą bazylikę, łaźnie oraz inne wybrane fragmenty miejskiej zabudowy. W trakcie wykopalisk odkryto ogromny, bo liczący ok. 7.400 egzemplarzy zespół monet, głównie brązowych, datowanych od poł. V do poł. VIII w. To jeden z najliczniejszych zespołów monet odkrytych w Egipcie w trakcie wykopalisk, a jednocześnie niemal zupełnie nieznany. Są wśród nich zarówno zwykłe zguby, jak i niewielkie skarby oraz porzucone pozostałości sakiewek, niegdyś wypełnionych drobnymi monetami. Wśród tych ostatnich szczególne miejsce, z racji na ogromną ich ilość, zdają się pełnić nieoficjalne naśladownictwa odlewane w glinianych formach, w których wcześniej odcisnięto oryginalne monety. Były one dotychczas na ogół pomijane w publikacjach monet odkrywanych w trakcie wykopalisk prowadzonych w Egipcie. Tymczasem to właśnie w tych niewielkich monetach tkwi, jak się wydaje, klucz do zrozumienia gospodarki pieniężnej Marei i – w szerszej perspektywie – całego regionu Mareotis, a zapewne także Aleksandrii i Egiptu, w okresie bizantyńskim i umajjadzkim.

Pierwsze, pełne opracowanie wszystkich znalezisk monetarnych z Marei, zaplanowane w ramach niniejszego projektu, pozwoli na stworzenie wiarygodnego, bo dobrze osadzonego w realiach archeologicznych, obrazu podstawowych funkcji, jakie monety, wprowadzone do obiegu oficjalnie (oraz nieoficjalnie), zajmowały w gospodarce dużego miasta bizantyńskiego, a później także umajjadzkiego, położonego na zapleczu Aleksandrii. Rezultaty badań zostaną opublikowane w książce zawierającej serię numizmatycznych studiów i zaopatrzonej w katalog wszystkich znalezisk monet z Marei. Należy mieć nadzieję, że opublikowane rezultaty badań nad obiegiem monetarnym w dużym mieście Mareotydy, stanowiąc będą na długie lata ważny punkt odniesienia dla wszystkich badaczy zajmujących się dziejami gospodarki pieniężnej Egiptu u schyłku starożytności.